

Amikor Kolumbusz hajószai megpillantották a Sargassum bacciferum nevű fűfajtát, azt hitték, a szárazföld közelében vannak, holott csak a tenger felét szeltek át. Az egyedi történet happy endje

nem jelenti, hogy a sebek nyomtalanul elmúlnak; a társadalmi méretű gyógyulási, Mezei András kifejezésével a „teljes felszabadulásig” még hosszú az út. (Magvető Könyvkiadó 1965.)

KÓSZEG FERENC

MEZEI ANDRÁS: A CSODATEVŐ

„Ne meséld el a te szenvedésedet, mert senki sem szereti hallani azokat... „Ennyi! kap útravalóul Joske, egy Klauzál téri gyümölcsárús fia abba a valószínűtlenül megkavarodott világba, melynek kövein nyilasok csizmái csattognak, házai megremegnek az ágyúlövésre. Mezei András regénye hősenek, Lebovits Sámuelnek, a megalázott, összezúzott, gettóba kényszerített kisembernek a szávaival vitatkozva állít szembe egy kisfiút a fasizmus sötét erőivel, ahogy Tabák András vele szinte időben teszi *Sargasso tenger* című regényében. Az antifasiszta irodalom ismer már „csodatevőt” Strittmatter hősenek személyében, Mezei azonban nem a hipnotizálás különlegességében is konkrét, valós tényére épít: a csoda valóság és álom különös keveredésének eredménye nála.

„Joske álomvilága és az álomszerű fantasztikus valóság buktatói között nem könnyű dolog utat találni, nehéz eligazodni az olvasónak is...” — magyarázza maga az író a könyv egyik bekezdésében. A mű egyik erőnye éppen az, hogy Mezei meghagyja az olvasót abban a félálomszerű bódulatban, amelyben főhőse is mozog, és azt érezzük diszsonanciának, ha túl közel ér az álom homályában még szörnyszerűbbnek látszó valósághoz. A következetes szerkesztés érzékelhető a cselekményből kiinduló és arra visszaható csodák minőségi változásában. Az első két fejezetben a kisfiú álmodozásban, a valóságtól való menekülés közben közelíti meg a csodát, a harmadik fejezetben már megmerevíti a főjegyző heil-re emelt kezét — tehát a csoda átmegegy a valóságba, sőt a negyedikben naturalista valósággá válik, és már nem is szakad el a világtól, csupán keveredik vele, míg végül a folyamat eredményeként maga

a kisfiú lesz szimbólummá: a legnagyobb csodának, a közelgő szabadulásnak hirdetőjévé.

A csodatevő lélektani regény abban az értelemben, hogy a főhős lelkiállapotát vetítődik ki a világba, átalakítja és meghatározza azt. Innen vannak Chagall képeire emlékeztető szürrealista képzetei, s innen, hogy a mellékszereplők arcvonásai is villanásszerűek (Holdvilágképű, vadászkalapos), durván, néhány álomhullé vonallal kidolgozott alakok, amelyek félelmetes árnyékként mozognak a világ falain. E homályos és kavargó valóságban Joske asszociációira kénytelen hagyatkozni, hogy megértse a világ szét hullásának, nagyanyja elhurcolásának vagy apja halálának igazi okait. A mű legmélyebb megérzése a körhintajelenet, a „hétköznapi fasizmus” lényegének művészi megéreztetése: „Nem láthatta ki volt, csak csizmát látott, az előre rúgó csizmaszáron pedig egy röhögő fejet, amikor hanyattvágódott.

A gyermektéma finom pszichológiai megoldásokat kívánó követelménye, álom és valóság szürrealisztikus képekben megnyilvánuló összeolvadása predestinálta az írot arra, hogy lírai hangvételű kisregényt írjon. Mezei András első regénye azért sikerült mű, mert az író-költő könnyedén és láthatóan szívesen mozog ebben a közegben. Értő kézzel merít a folklorisztikus hagyományokból, de nem követi sem a Papp Károly-i, sem az iszackabeli utat. Van ereje megfelelni a legendáknak, és beszélni a szenvedésekről. Arckép és önarckép esik egybe, amikor realitás és álom határára, romok és emberi roncsok között botladozó kisfiújában a költőre ismerünk, aki a föld szívének egyre erősödő dobzásait hallgatja. (Szépirodalmi Könyvkiadó 1966.)

VERESS MIKLÓS